

גברים ונשים ומה שביניהם

רמה גנזל

אוכלוסיית היעד: כיתות ט'–י"ב | מספר המשתתפים המומלץ: 15–30 | זמן: שני שיעורים
ציוד נדרש: מחשב, מקרן, מסך ורמקולים; גיליונות נייר גדולים.

רציונל

לתפיסת העולם שלנו על אודות המינים – מהי גבריות ומהי נשיות ומה תפקידיהן בעולם ובמשפחה, בהקמתה ובהתנהלותה; מהי עבודת ה' של בנים ושל בנות, של גברים ושל נשים – נודעת חשיבות רבה. תפיסת עולם זו משפיעה על התנהגותנו כבני אדם, כבני ובנות זוג, כהורים וכאנשי חינוך. חשוב לעסוק בשאלות אלה לא רק בהסתכלות על גברים ונשים בוגרים אלא אף על ההשלכות שלהן לחיי המתבגרים כאן ועכשיו. הנושא נתון במחלוקות ובהבדלי גישה בקרב אוכלוסיות שונות, ועם זאת ראוי לדון באופן מכבד ובוגר בנושאים הללו בהיותם תשתית חשובה לעיצוב ולגיבוש הזהות האישית והדתית של הנער והנערה.

מטרות

1. אוורור הגשות ומחשבות שמעוררים ההבדלים בין גברים לנשים;
2. פיתוח כבוד הדדי בין שני המינים – "חביב אדם שנברא בצלם";
3. הכרת זווית ראייה יהודית המתבוננת בשני המינים ורואה בהם חלק ממכלול עולם המסורת, האמונה וההלכה;
4. עידוד הפעלת ביקורת בעת קליטת מסרים מהתרבות הסובבת המציגים סטראוטיפים של שני המינים.

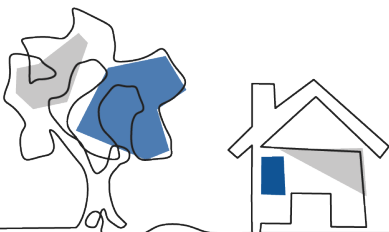
מהלך ההפעלה

שלב ראשון

דמינו שאתם במאי קולנוע. אתם מכינים סרט תיעודי (דוקומנטרי) על בן ובת שנולדו באותו יום, והמצלמה עוקבת אחר התפתחותם ותחנות חשובות בחייהם (רגע לידתם, קבלתם במשפחה, גן הילדים, בית הספר היסודי, בר/בת מצווה, בילויים בחיק המשפחה, חטיבת הביניים/תיכון...).
(אם ידוע שיש בכיתה תלמיד או תלמידה שחווים לבטים לגבי הזהות המינית שלהם יש לשקול אם התרגיל מתאים לכיתה.)

התחלקו לזוגות ומלאו יחד דף מרכז (נספח מס' 1)

1. האם הצלחתם במשימה? איזה תסריט היה יותר קל "להכין"?
2. מה היו נקודות השוני העיקריות בין שני התסריטים?
3. מה היו נקודות הדמיון העיקריות?
4. האם היחס והתפקידים שקיבלו גיבורי הסרטים שלכם היו דומים? הדגימו.
5. האם בלימודים ובמערכת החינוך היו הדמיון או השוני משמעותיים יותר? הדגימו.
6. נסחו תובנה או מסקנה מהתרגיל.

במליאה נאסוף תשובות מזוגות שיאותו לשתף בתובנות ובמסקנות שלהם. ניתן במה לאלו שהצליחו ולא להם שהתקשו לייצר תסריט על בן או בת המין השני נסכם את התחושות שעלו מתוך התרגיל, ונחלץ מתוכן אמונות ועמדות של התלמידים כלפי המין השני או בעניין השוני בין המינים. אפשר להכין מראש שאלון בגוגל פורמס שבו כל השאלות. כשהתלמידים ישיבו, התשובות יופיעו על מסך מול כל הכיתה. בכיתה ללא מחשב ומסך נוכל לכתוב את השאלות על גיליונות גדולים (כל שאלה על גיליון משלה). נתלה את הגיליונות על הקירות מסביב, והתלמידים יעברו ויכתבו תשובותיהם על גבי הגיליונות. הערה: ייתכן שיעלו מתוך התשובות אמונות ועמדות מורכבות שיהיה צורך להקדיש להן זמן בשיעורים נוספים. במקרה כזה נבחר כי נתייחס לדברים במפגשים הבאים. במהלך הדיון נדחה על הסף אמירות פוגעניות ומבזות, אך נכיל אמירות מגוונות (לצורך תהליך הברור הערכי-חינוכי).

בלמידה מרחוק ניתן לפתוח מצגת משותפת שבה בכל שקופית יופיע היגד אחד (אפשר להיעזר גם בלוח שיתופי פדלט [Padlet])

שלב שני

נצפה בסרט: "תיקון חצות", המציג בני זוג החווים קשיים ומתחים בזוגיות. בסרט – זהויותיהם מתחלפות, וכעת כל אחד מהם נאלץ להתמודד עם מציאות החיים של בן או בת הזוג.

שאלות לדיון

- מה מאפיין כל אחד מבני הזוג (אופי, עיסוק, סגנון תקשורת...)?
- עד כמה לדעתכם משפיעה העובדה שהם בני מין שונה על קשיי התקשורת בין בני הזוג?
- האם המציאות מחייבת פערים וקשיים כאלה?
- מה מגביר את הלחץ והקושי? (תקופת המבחנים ששני בני הזוג מצויים בה)
- האם ייתכנו סוגים שונים של זוגיות ותקשורת? הסבירו.

חשוב לעודד את המשתתפים לראות את המציאות המורכבת. ייתכנו הבדלי תפקידים והתמחויות בבית, וייתכן שהבדלי אופי ישפיעו על תחומי עניין ועיסוק וגם על בחירת תפקידים במשפחה. בשעת לחץ עלולים להתעורר קשיים גדולים יותר בשיתוף הפעולה בין בני זוג. כל אחד טרוד בענייניו ובמטלות שהוא רואה לנגד עיניו ועלול להיות סובלני וקשוב פחות כלפי האחר. חשוב לדעת שיש דרכים שעשויות להביא לשיפור דרכי התקשורת ומידת שיתוף הפעולה, ובעזרתן אפשר לצלוח גם מצבי לחץ.

שלב שלישי

שלב זה ייוחד לעיון במקורות שמתוכם עולה עמדת היהדות לגבי השוני והדמיון בין גברים לנשים.

מקור מס' 1 – בראשית א, כז–כח

"וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם בְּצַלְמוֹ, בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ: זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים..."

מקור מס' 2 – בראשית ה, א–ב

"וְהָ סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם בְּיוֹם בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם בְּדְמוּת אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָאם וַיְבָרֶךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֹתָם שְׁמֵם אָדָם בְּיוֹם הַבְּרָאָם."

מקור מס' 3 – משנה, אבות ג, יד

רבי עקיבא... הוא היה אומר, חביב אדם שנברא בצלם. חבה יתרה נודעת לו שנברא בצלם, שנאמר (בראשית ט): "כי בצלם אלהים עשה את האדם".

מקור מס' 4 – משנה, סנהדרין ד, ה

לפיכך נברא אדם יחידי, ללמדך שכל המאבד נפש אחת מישראל, מעלה עליו הכתוב כאילו איבד עולם מלא. וכל המקיים נפש אחת מישראל, מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא. ומפני שלום הבריות, שלא יאמר אדם לחברו: אבא גדול מאביך. ושלא יהו מינין אומרים: הרבה רשויות בשמים. ולהגיד גדולתו של הקדוש ברוך הוא, שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד וכולן דומין זה לזה, ומלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון ואין אחד מהן דומה לחבירו. לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר: בשבילי נברא העולם.

מקור מס' 5 – תלמוד בבלי, בבא קמא טו ע"ב (וכן במסכת קידושין לה ע"א)

אמר רב יהודה אמר רב וכן תנא דבי ר' ישמעאל אמר קרא (במדבר ה, ו): איש או אשה כי יעשו מכל חטאת – השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה דבי רבי אלעזר תנא (שמות כא, א) ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם השוה הכתוב אשה לאיש לכל דינין שבתורה דבי חזקיה ורבי יוסי הגלילי תנא אמר קרא (שמות כא, כט): והמית איש או אשה השוה הכתוב אשה לאיש לכל מיתות שבתורה.

מקור מס' 6 – מכילתא דר' ישמעאל שמות כא, יח

"וכי יריבון אנשים". אין לי אלא אנשים, נשים מנין? היה רבי ישמעאל (דורש) אומר הואיל ושכל הנזקים שבתורה סתם ופרט הכתוב באחד מהם שעשה בו נשים כאנשים, אף פורט אני לכל הנזקים שבתורה לעשות בהם נשים כאנשים. רבי יאשיה אומר: (והמית) איש (ואשה) [או אשה] למה נאמר? אלא לפי שהוא אומר וכי יפתח איש בור, אין לי אלא איש – אשה מנין? תלמוד לומר איש ואשה השוה הכתוב אשה לאיש לכל הנזקים שבתורה.

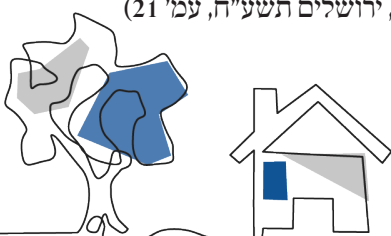
מקור מס' 7 – הרצי"ה קוק

"השוה הכתוב איש ואשה לכל הדינין שבתורה" (בבא קמא טו ע"א). ...קודם כל הודיעו לנו כלל יסודי: שוויון! זה האלף שבאלף. מעבר ליסוד זה יש כמה פרטים שאין בהם שוויון. אבל אין הענין מתחיל מהפרטים. אין זה צודק ואמיתי להתחיל מהאי שוויון. הכלל הוא השוויון, שוויון בצלם אלוקים שבאדם. "ויברא אלוקים את האדם בצלמו בצלם אלוקים ברא אותו, זכר ונקבה ברא אותם". הזכר והנקבה שייכים שניהם לצלם אלוקים שבאדם. יחד עם זה יש גוונים, אבל לא מתחילים מפירוד אלא משוויון. ...לאור העובדה הזאת, יש מקום להתבונן בהבחנה שבין שני צדדים האלה של צלם אלוקים. יש כאן שני צדדים. וכי אפשר להתחמק מחילוקים אלה? קודם כל יש חילוקים ביולוגיים בין גוף האיש לגוף האשה. ריבונו של עולם "יצר את האדם בחכמה" עם הבדלים בסדרי האיברים. האיש והאשה ביחד בונים גילוי שלם של צלם אלוקים של האדם בעולם הזה, ושניהם אחראים לקיום הדורות. צריך להבין שהאיברים הביולוגיים הגופניים והאורגניים השונים של האיש והאשה משלימים זה את זה ועושים יחד את בני האדם. בנוסף לחילוקים הביולוגיים בצורת האיברים, קיימים גם חילוקים פסיכולוגיים, ואי אפשר להתחמק מכך.

(הרב צבי יהודה הכהן קוק, שיחות לחומש במדבר, בית אל: הוצאת ספריית חוה, עמ' 412-413).

מובא בתוך: בית חינוך ומשפחה, משרד החינוך, מנהל החינוך הדתי, המזכירות הפדגוגית,

האגף לתכנון ולפיתוח תוכניות לימודים, הפיקוח על הוראת תלמוד ותושב"ע, ירושלים תשע"ח, עמ' 21)

מקור מס' 8 – הרב יעקב אריאל

הרב יעקב אריאל מסביר כיצד ניתן לנהל יחד מבנה של משפחה במציאות ימינו: החיים המודרניים שינו את המערך הבין זוגי. מבנה המשפחה השתנה. ההלכה קבעה מסגרת לחיים המשותפים. אולם בהשתנות הנסיבות השתנו גם הדרישות ההלכתיות. למשל, הבעל חייב במזונות אשתו. בתמורה האשה חייבת לבעל את הכנסותיה, אם יש כאלו. במקביל היא חייבת לשאת בעול הבית, אפיה ובישול, כביסה וניקוי, הנקה ואריגה, או סריגה, וכדומה. הלכה זו מבוססת על מציאות חברתית שהייתה נהוגה בעולם מאות שנים. עם המהפכה התעשייתית השתנו התנאים. האשה יוצאת לעבוד מחוץ לבית, ואת מקומה בבית תפסו מוצרים מתועשים ומכשירים מתאימים... ההלכה כבר הציעה פתרונות לבעיות אלו: כגון יכולה אשה לומר לבעלה "איני ניוזנת ואיני עושה"... ניתן אפוא לשנות את תנאי הנישואין כרצון איש ואשה. בתחומים אחרים של האחריות למשק הבית אין להטיל כיום על אשה עובדת את אותה אחריות שהוטלה עליה בעבר. וכבר המשנה קבעה שאשה שהכניסה ארבע שפחות פטורה מכל עבודות הבית ויושבת בקתדרה... ובימינו, כשאשה מכניסה את משכורתה לקופה המשפחתית והמכשירים עושים את מלאכות הבית, כגון מכונת כביסה ומעבד מזון, ומצרכי מזון ואביזרי לבוש נקנים כיום ולא נעשים ביד, אין האשה חייבת באותן מלאכות שסבתה וזקנתה היו נוהגות לעשות. יתירה מזאת, אשה העובדת מחוץ לביתה במשרה מלאה, זכאית לצפות מבעלה שיהיה שותף לה במלאכות הבית, ובגידול הילדים. העול צריך להיות מוטל על כתפי שני בני הזוג, לפי יכולתו של כל אחד מהם.

(הרב יעקב אריאל, "מבנה חדש במשפחה המודרנית", מסכת משפחה, 2 (תש"ס), עמ' 34-38 מובא בתוך: בית חינוך ומשפחה [ר' לעיל], עמ' 89)

מקור מס' 9 – לקט מתוך דבריה של הרבנית דינה הכהן זצ"ל

ביסוד הבריאה הגבר והאישה שווים בערכם ובחשיבותם. נקודת המוצא של היהדות היא שבין גברים לנשים. קיים שוויון בהיות שניהם צלם אלוקים. השוויון כולל שוויון בפני החוק (ההלכה) ושוויון בחשיבות בעיני התורה.

מעשה הבריאה: למרות השוני המתואר בפרק ב' בין אופן בריאת האיש לאופן בריאת האישה (האיש קדם והאישה נוצרה מצלעו (מצידו), הרי שעל פי הפרק הראשון הזכר והנקבה הם ישות אחת ששמה אדם. הם מתברכים על ידי האלוקים כישות אחת ומקבלים תפקידים כישות אחת.

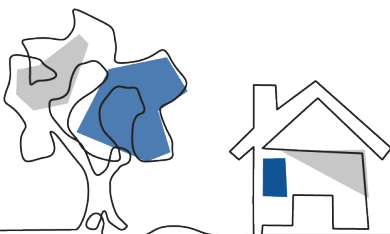
הלכה: "השווה הכתוב אשה לאיש" (בבלי, קידושין לה ע"א) – במרבית ההלכות כל מה שאסור או מותר לאיש – אסור או מותר (בהתאמה) גם לאישה. הם שווים זה לזה בזכויותיהם ובחובותיהם, למעט בעניין מצוות עשה שהזמן גרמן – שבהן קיים הבדל.

הרבנית דינה הכהן מציינת בספרה "בדרך יהודית" שהווייתה המיוחדת של האישה וגם עיסוקיה המיוחדים (היריון, לידה, הנקה) חשובים כמצווה המיוחדת לה (שכן האיש איננו יכול לעשות פעולות אלו במקומה). היהדות מייחסת לפעולות אלו חשיבות עליונה כיוון שבהן טמון בסיס הקיום האנושי. מסיבה זו פטרו נשים מקיום מצוות עשה שהזמן גרמן, בדיוק כשם שפטרו גברים מקיום מצוות מסוימות אם זמן המצווה מגיע והם עסוקים במצווה אחרת שאיש לא יכול לקיימה במקומם (וראה עוד שם דיון לגבי מי שעושה ואינו מצווה).

תורה: הרבנית דינה הכהן מציינת כי הציווי להתכונן ולקבל את התורה היה משותף לגברים ולנשים. ולפי דברי חז"ל נשים אף הוקדמו לגברים בזמן מתן תורה, בשל זריזותן לקיים מצוות או מקומן החשוב בחינוך הילדים.

(מעובד מתוך: הרבנית דינה הכהן, בדרך יהודית, פרקים בענייני מוסר במשפחה ובחברה,

ירושלים: הוצאת משרד החינוך, התרבות והספורט / מנהל החינוך הדתי, תשנ"ה, עמ' 51-67)

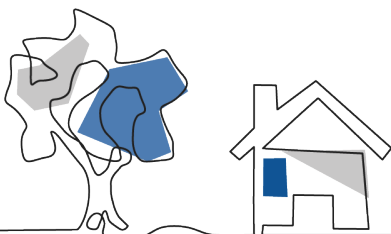

דיון בעקבות הלימוד

נחלק את הכיתה לקבוצות שיח. התלמידים ידונו במה שידוע להם על יחס היהדות לבנים ולבנות, לגברים ולנשים. התוצר של כל קבוצה יוצג לכיתה ויועבר לדמויות משמעותיות בבית הספר ובקהילה. מומלץ לערוך פאנל עם מגוון דמויות מטעם צוות בית הספר ומחוצה לו.

לסיום

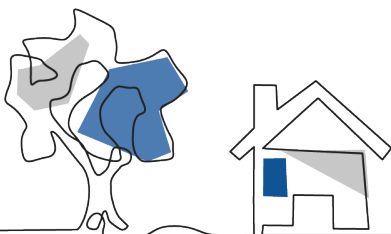
הנושא שבו התחלנו לעסוק היום חשוב מאוד ולכן נעסוק בו שוב. ניתן לחלק דף מטפורות לבחירה ולסיכום במילה אחת תיאור הרגשה אישית בסוף השיעור. אפשרות אחרת: בחירת מילה מתוך שני מחסני מילים (נספח מס' 2): מחסן מילים כלליות ומחסן רגשות.

נספחים

נספח 1 – דף מרכז (לשלב ראשון)

תובנות/מסקנות	דומה	שונה

מילים כלליות

תורה	תשובה	לימוד	בת	בן
גבר	אישה	חובות	זכויות	משפחה
קבלה	תהייה	מצוות	שאלה	חשיבה
אמונה	ייחודיות	תורה	הגבלה	אפשרות
מסע	שיתוף	דמיון	שוני	שוויון

רגשות

פחד	כעס	אושר	שמחה	אהבה
רחמים	ייאוש	חוסר אונים	אכזבה	בלבול
דאגה	שיעמום	סקרנות	תקווה	ציפייה
ביטחון	חוסר ביטחון	הנאה	תחושת קיפוח	סיפוק

